

За някои практически аспекти по прилагането на Регламент (ЕО) № 2201/2003 от българските съдилища

Милен Петров

For some practical aspects of the implementation of Regulation (EC) № 2201/2003 from the Bulgarian courts: Regulation 2201/2003 of the Council governs jurisdiction, recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility. The main priority of the Regulation is maximum protection of minors.

Key words: Regulation (EC) № 2201/2003, Bulgarian courts, parental responsibility, permanent residence of the child

ВЪВЕДЕНИЕ

Регламент (ЕО) № 2201/2003³⁴⁵ на Съвета от 27 ноември 2003 г., урежда компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност. Основната цел на Регламента е съдебно решение, което е постановено в държава-членка, да се признава в друга държава-членка, без да се изисква каквато и да е специална, допълнителна процедура. Приоритет на Регламента е максимална защита на ненавършилите пълнолетие деца.

ПРИЛОЖНО ПОЛЕ НА РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 2201/2003

Съгласно Договора на присъединяване на Република България и Румъния към Европейския съюз, от датата на присъединяването си, Република България се счита за адресат на всички законови рамки, регламенти и решения, приети като общностно право на Европейския съюз, както и на всички директиви и решения по смисъла на чл. 249 от Договора за създаване на Европейските общности и чл. 161 от Договора за европейската общност за атомна енергия, при условие че тези актове са адресирани до всички държави-членки. По силата на разпоредбата на чл. 2 от Протокола към Договора за присъединяване на Република България и Румъния към Европейския съюз от датата на присъединяване, актовете, приети от институциите на Съюза стават задължителни за Република България. Такъв акт е Регламент № 2201/2003 г. на Съвета на Европейския съюз относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност. Съгласно чл. 249 от Договора за създаване на Европейските общности цитираният регламент общо приложение, задължителен е в своята цялост и е директно приложим във всички държави-членки. Регламент (ЕО) № 2201/2003 г., който е приложим по граждански дела, отнасящи се до родителската отговорност. В разпоредбата на чл. 8 от Регламента се предвижда компетентност по делата, свързани с родителската отговорност, на съдилищата по обичайното местопребиваване на детето по времето, когато съдът е сезиран.

Според заключенията на Европейския съвет в Тампере, решенията по семейни спорове трябва автоматично да се признават в целия Съюз без междинни процедури или основания за отказ на изпълнение. Важно значение има определянето спрямо кои категории семейни спорове е приложим Регламент № (ЕО) 2201/2003 г. Употребеното в заглавието на акта понятие "брачни дела" трябва да тълкува стеснително. Докато по националното право на държавите-членки в брачния процес биха се включили въпроси относно основанията за развода, имуществените отношения на съпрузите, обявяването на брака за нищожен и др., то Регламентът засяга само личния статус на съпрузите (дали те се намират в брак или в законна раздяла), което има значение за упражняването на родителските права. Според чл. 2, т. 7 от Рег-

³⁴⁵ По-надолу в текста Регламент (ЕО) № 2201/2003 е посочен като „Регламента“

ламентата "родителска отговорност" означава всички права и задължения, отнасящи се до личността и имуществото на детето, които са предоставени на физическо или юридическо лице по силата на решение, закона или по силата на споразумение, имащо еднакъв правен ефект. Терминът визира правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения с детето.

Имущественоправните въпроси, които попадат в обхвата на Регламента, са свързани с управлението на имуществото на детето, което трябва да е в негов интерес, както и определянето на лица или орган (напр. настойнически съвет), които да го осъществяват. В приложното поле на Регламента ще попаднат и всички мерки за закрила на детето, без това да огранича компетентните органи на държавите-членки да налагат временни мерки за закрила на детето.

Извън обхвата на Регламента остават задълженията за издръжка, които се регулират от Регламент (ЕС) № 44/2001 относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела.

От разпоредбата на чл. 1 на Регламента, се налага извод, че той се прилага, на първо място, при определянето на компетентния съд при постановяването на развод, раздяла или нищожност на брака.

Вторият кръг въпроси, регулирани от Регламента, е този относно упражняването, делегирането, ограничаването или лишаването от родителска отговорност. Към тях се отнасят:

- а) правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения
- б) настойничество, попечителство и други сходни институти
- в) определянето и действието на всяко лице или орган, който отговаря за личността на детето или неговото имущество, представляващо или подпомагащо детето
- г) поставянето на детето в семейство за отглеждане или по институционална грижа
- д) мерки за закрила на детето, свързани с управлението, запазването и разпореждането с неговото имущество.

Целта на Регламента е да създаде единна процедура за постановяване на решение за разтрогването на брачната връзка или решение, уреждащо личните и имуществените отношения родител – дете. Постановеното решение се ползва с директна изпълнимост във всички държави-членки (с изключение на Дания, която не е страна по Регламента).

Изрично изключени от приложното поле на Регламента са следните отношения:

- а) установяването или оспорването на връзката родител-дете (въпросите относно произхода)
- б) решенията за осиновяване, мерките, подготвящи осиновяването или прекратяването на осиновяването
- в) имената на детето
- г) пълнолетието
- д) задълженията за издръжка
- е) попечителство или наследяване
- ж) мерките, предприемани в резултат на престъпленията, извършени от деца.

Приложението на Регламента е специфично и в още един аспект. По отношение на много от държавите-членки действат редица многостранни конвенции, регулиращи семейноправни въпроси. Ето защо в чл. 60 изрично се посочва, че в отношенията между държавите-членки, прилагането на Регламента ще се ползва с предимство спрямо следните актове:

- а) Хагската конвенция от 05.10.1961 г. относно правомощията на органите и приложимия закон по отношение на закрилата на малолетните и непълнолетните
- б) Люксембургската конвенция от 08 .09.1967 г. за признаването на решенията относно валидността на браковете

в) Хагската конвенция от 01.06. 1970 г. за признаване на разводите и законната раздяла

г) Европейската конвенция от 20.05.1980 г. за признаване и изпълнение на решения, отнасящи се до задържане на деца и за възстановяване на задържането на деца

д) Хагската конвенция от 25.10.1980 г. за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца.

Въпросите, които не са уредени в Регламента, продължават да се регулират от посочените конвенции. По отношение на Хагската конвенция от 19.10.1996 г. за юрисдикцията, приложимото право, признаването, влизането в сила и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерки за защита на децата, Регламентът дерогира онези нейни разпоредби, които съвпадат с предмета му на регулиране в два случая: когато детето има обичайно местопребиваване в държава-членка и спрямо признаването и изпълнението на решение, издадено от съд на държава-членка за територията на друга държава-членка, дори ако засегнатото детето има обичайно местопребиваване на територията на трета страна, която е договаряща страна по тази конвенция.

СЪДЕБНА ПРАКТИКА

Въпреки, че са изминали доста години от влизането в сила на Регламента, все още прилагането му създава известни проблеми за съдилищата в Р България. В своята практика ВКС се опитва да наложи ясни и конкретни рамки за точното прилагане на Регламента. Но дори и в актовете на ВКС се срещат противоречиви становища.

Съществува сравнително богата съдебна практика по произнасяне на българските съдилища по иск с правно основание чл. 127а, ал. 1 от СК, и постановени решения, с който да се замести съгласието на родител за попълване и подаване на заявление за издаване на паспорт на детето, за получаването му и за разрешаване излизането му от пределите на Република България. По този казус са постановени два противоположни съдебни акта на ВКС.

Така например в Определение № 7 от 9.01.2014 г. на ВКС по ч. гр. д. № 6366/2013 г., I г.о, съдът приема, че когато са налице доказателства, че настоящият адрес на детето е в страна членка на ЕС, е налице трайна отседналост на детето на територията на тази държава, следователно релевантен за определяне подсъдността на иска по чл. 127а, ал. 1 от СК, е не фактът, че родителите са български граждани, а този, че детето трайно пребивава в Република Гърция, където пребивава и майката, на която е възложено упражняването на родителските права върху него. С оглед така изразеното становище, ВКС приема, че е налице основание за прилагане на чл. 8 от Регламента и компетентен да се произнесе по спора е съдът в Република Гърция.

Противоположната теза е изложена в Определение № 689 от 1.12.2010 г. на ВКС по гр. д. № 660/2010 г., IV г.о, където се приема, че въпреки наличието на предпоставките на чл. 8 и чл. 17 от Регламент № 2201/2003, то спорът между родителите в случая е за това, дали на малолетното дете следва да бъде издаден български документ за самоличност - международен паспорт и да му се разреши напускане на страната от българските власти. В този случай именно българският съд е този, който следва да прецени налице ли са предпоставките да се замести със съдебното решение съгласието на родителя, за да може да се извърши и административната процедура пред компетентните български длъжностни лица от МВР по издаване на български документ за самоличност и разрешаване напускането на пределите на РБългария от малолетно дете.

Следва да се отбележи, че противоречивите съдебни актове се дължат и на факта, че легално определение на понятието „обичайно пребиваване на детето”, по

смисъла на горепосочения регламент, не е дадено. По този въпрос има прозинасяне на Съда на Европейските общности по повод на преюдициално запитване, отправено от *Korkein Hallinto-Oikeus*, образувано в Дело C-523/07. С решението си съдът приема, че понятието за обичайно пребиваване по смисъла на чл. 8, параграф 1 от Регламент (ЕО) 2201/2003 трябва да се тълкува в смисъл, че това пребиваване съответства на мястото, което изразява определена интеграция на детето в социалната и семейна среда. За тази цел трябва да се вземат предвид продължителността, редовността, условията и причините за престоя на територията на държавата-членка, както и причините за преместването на семейството в тази държава, гражданството на детето, мястото и условията за обучение в училище, лингвистичните познания, както и семейните и социални отношения, поддържани от детето в посочената държава. Националната юрисдикция следва да установи обичайното пребиваване на детето, като държи сметка за съвкупността от фактически обстоятелства, специфични за всеки конкретен случай.

В контекста на Регламент (ЕО) 2201/2003 следва да се обсъди и въпроса за значението на местожителството на родителя при определяне на мерките на лични отношения с детето, спрямо което не са му предоставени за упражняване родителските права. По този въпрос е налице задължително тълкуване – ППВС №1/1974 г. – според което поддържането на лични отношения между детето и родителя, на когото не е предоставено упражняването на родителските права, следва да става в местожителството или местопребиваването на родителя. Въпросът обаче се нуждае от изясняване, още повече в светлината на принципа за свободното движение на гражданите на ЕС. Възможна е хипотеза, при която единият родител не само има обичайно местожителство извън населеното място, в което живее детето с другия родител, но това местожителство може да е извън Република България, на територията на ЕС. В тази връзка стои въпросът как да осъществява контакти с детето, като неминуемо следва да бъдат съобразени трудностите, възникващи от голямата териториална отдалеченост. Независимо от тези затруднения, следва да се приеме тълкуването дадено в ППВС №1/1974 г. за валидно и в случаите, когато неупражняващият родителските права родител има местожителство или местопребиваване на територията на държава - членка на ЕС. Държавите - членки не са загубили своята самостоятелност, но са станали част от общност с общовалидна регулация и общо приложими защитни механизми. Всеки от родителите, независимо гражданин на коя държава е и къде е местожителството му, се ползва с еднакви правни възможности да защити правата си и тези на децата (Регламент № 2201/2003 и Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца). Поради това няма разумни основания тълкуването в ППВС №1/1974 г. да се отнася за български граждани, с постоянни местожителства на 600 километра разстояние в рамките на държавните граници на България, но да не се прилага за лица, които живеят на по-малко разстояние, макар на територията на друга държава - членка на ЕС. Ето защо принципът е, че отношенията между детето от прекратения брак и родителят, комуто не е предоставено упражняването на родителските права, може да се осъществява по местожителството на последния и когато това местожителство е извън България, но е на територията на друга държава - членка на ЕС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С оглед казаното по-горе, могат да бъдат направени изводи в две насоки.

От една страна е необходимо уеднаквяване на задължителната практика на ВКС. Възможно е дори и чрез приемане на Тълкователно Решение по поставените въпроси.

От друга страна, могат да бъдат направени и предложения *de lege ferenda*, свързани с изменения в СК, във връзка с ясно очертана компетентност на съдилищата по разглежданите въпроси.

С така направените предложения ще се елиминират противоречията, което ще допринесе за правилното прилагане на българския закон и на Регламент (ЕС) № 2201/2003. Те ще дадат и допълнителна защита на интересите на ненавършилите пълнолетие деца, което е една от основните цели, както на Семейния кодекс, така и на в крайна сметка е целта на СК и на Регламент (ЕС) № 2201/2003.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Мусева, Б. Международно частно право - част II, Сиби, 2014

За контакти:

Милен Петров, съдия, Районен съд – Русе, e-mail: milenpetrov_ruse@abv.bg

Докладът е рецензиран.